

משה חיים פלח

בגדרי דין חליצה

צעינן מתיר דחליצה, אכתי ס"ד דצנרה דאינה ערוה בעלמותה, וכל איסורה אינו אלא מחמת דבערוה מונעתה מיצום, ס"ד דאית זה אף מלות חליצה [וממילא אסירה לשוק וצעינא נמי מתיר דחליצה ככל יצמה].

ויש להרחיב צביאור הדברים, דמלינו צכ"ד דצברי האחרו' דצדין חליצה איכא תרתו', דין מלות חליצה ודין מתיר דחליצה.

דהנה צפרק החולץ (מא ה) תנן דקידושין לא מפקעי זיקה ושומרת יבם שקידש אחיו של היבם את אחותה של היבמה הרי היא טעונה חליצה, אך היינו דוקא למ"ד יש זיקה אך למ"ד אין זיקה קידושין מפקעי זיקה (יה א, קט ב) והאחרו' דקדקו מדצרי הריעצ"א (יה ג, טע ב) דהא דלמ"ד יש זיקה קידושין לא מפקעי זיקה היינו מדאורייתא, ויעוין עוד צחידושי הרמב"ן (יה ג) וצש"ר.

וגדר הדברים ל"צ דמה צכך דיש זיקה, והא ילפי' מקרא ד"לקחת" דכל שאין עולה ליבום אין עולה לחליצה, וא"כ אף אי נימא דבערוה אחר נפילה ליכא פטור ערוה [דילפי' מ"עליה" ו"לצורר"] מ"מ כיון דאין עשה דוחה לא תעשה שיש צו כרת ואין עולה ליבום והויא ערוה דלא תפסי צכקידושין, אית זה פטורה ד"לקחת", ויעוין צלשון המאירי (יה ג) אך צפשוטו מצאריס דא"כ אף למ"ד יש זיקה חייל זה פטור מיצום, והשתא לית זה מלות יבום וחליצה, אלא דלמ"ד יש זיקה אמרינן

ומאי איריא דתנא פוערות ליתני אוסרות אי תנא אוסרות הוה אמינא אסור לייבם אצל מיחלץ חלצה קמ"ל כו' ומאי איריא דתני מן החליצה ומן הייבום ליתני מן הייבום לחודיה אי תנא מן הייבום הוה אמינא מיחלץ חלצה יבומי לא מייבמה קמ"ל כל העולה לייבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה, והנה זהא דפרכי' מעיקרא דליתני אוסרות ומשני דס"ד מיחלץ חלצה פירש רש"י הוה אמינא מיחלץ חלצי על כרחו שאין אשת אח מאז צלח צניס נפטרת צלח חליצה עכ"ל, ומצואר דקאי צין על הערוה וצין על הברה, אך זהא דפריך לצסוף דליתני מן הייבום לחודיה ומשני דס"ד מיחלץ חלצה פירש רש"י שלא להפקיע מלות ייבום אצל יבומי לא משום גזירת הכתוב דלצורר קמ"ל מתני' הואיל ופטרה הבת מזיקת יבום פטורה מן החליצה דכל העולה לזיקת ייבום עולה לזיקת חליצה כו' עכ"ל, ומצואר דקאי על הברה לחוד.

ועוד מצואר צלשון רש"י, דמעיקרא פרכי' דיביו טעונות חליצה להתיירן לשוק ולצסוף פירש רש"י דתהא הברה טעונה חליצה שלא להפקיע מלות יבום, ונתצאר לעיל דס"ל לרש"י דלענין הערוה עצמה פשיטא לן דל"ש זה דין מלות חליצה, אלא דס"ד דאין מיתת הצעל מתרת צמקום יבם וע"כ צעינא דין מתיר דחליצה, אלא דאף אחר דתנא פוערות דשמעינן דצמקום דליכא יבום כגון צערוה לא

צוד מלינו דאיכא תרי דיניי בחלילה, דהנה צפרק ארבעה אחין (כע א) תנן שלשה אחין שנים נשואים שתי אחיות ואחד מופנה מת אחד מצעלי אחיות ועשה צה מופנה מאמר ואח"כ מת אחיו השני צש"א אשתו עמו והלזו תלח משום אחות אשה כו' א"ר אלעזר לא תימא מאמר לצ"ש קונה קנין גמור דאי צעי לאפוקי סגי לה צגיעא חלא מאמר לצ"ש אינו קונה חלא לדחות צלרה צלצד כו' ויעוין צתום' (יה צ) דנקטו דמ"מ אחר דעציד צה מאמר כצר נתקיימה מלות יצום ותו ליכא למיחש לציעול מלות יצמין, ול"צ דאי נתקיימה מלות יצום אמאי עטונה חלילה.

וביארו האחרו' ע"פ הג"ל, דאכ"נ מלות היצום נתקיימה לגמרי ומעתה ליכא כלל מלות יצום וחלילה צהך יצמה, חלא דלענין הפקעת היזקה לא מהני המאמר להפקיע היזקה לגמרי, וממילא עטונה חלילה מדין מתיר דחלילה להפקעת היזקה.

ובגמ' (ה צ) אמר רבי יוסי צר חנינא ולקחה מלמד שמגרשה צגט ומחזירה וצפרק החולץ (לע א) פרכי' מגרשה צגט פשיטא ומשני סד"א הואיל וכתיב ולקחה לו לאשה ויצמה אמר רחמנא ועדיין יצומי הראשון עליה צחלילה אין צגט לא קמ"ל, ופרכי' מחזירה פשיטא ומשני סד"א מלוה דרמיא רחמנא עליה עצדה השתא תיקום עליה צאיסור אשת אח קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא ולקחה לו לאשה כיון שלקחה הרי היא כאשתו לכל דצר, וקשה חדא דכיון דכצר נתקיימה מלות יצום צציהא ראשונה אמאי ס"ד דעטונה חלילה וצאמת הרמזין (יע צ) לידד דלהך ס"ד איכא

דזיקה דחלה לא פקעה צכדי וואף למא דליידו הראשונים דזיקה כקידושין וכל דלא תפסי קידושין לא תפסה זיקה, יעוין צראשונים (יה צ) די"ל דאין צכה קידושי אחות אשה להפקיע זיקה שקדמה ואכמ"ל].

ונמצא דלמ"ד יש זיקה, צערוב אחר נפילה תו ליכא מלות יצום ומלות חלילה, והא דציעא חלילה אינו חלא מדין מתיר דחלילה להפקעת היזקה [מייבו יעוין היעצ צדצרי הריעצ"א צפרק הערל (עט צ) דמצואר דצערוב אחר נפילה אס צה עליה עטונה גט וחלילה, ולכאורה קשה דצפשוטו קנין היצום אינו חלא מכה מלות יצום, ואס איתא דאף צערוב אחר נפילה ליכא מלות יצום היאך קנאה, חולס יעוין צריעצ"א (סא א) שכתב דאף דיצמה נקנית צבערחה, מ"מ קיום מלוה ליתא כלל חלא צגמר ציהא [ודלא כמשמעות הראשונים (לעיל כ צ) דאיכא מלוה אף צבערחה גרידא, חלא דאיכא מלוה נמי צגמר ציהא, ויעוין צתום' (עט) דנקטו דליכא מלוה כלל צגמר ציהא] ומצואר מדצרי הריעצ"א דקנין היצום ומלות היצום לא שייכי כלל זה לזה, וצבערחה קני לה אף דלא קיים מלות יצום כלל, ונהי דהתם מייירי ציצמה דאית צה מלות יצום, אך עכ"פ חזינו דדין קנין היצום לא תלי צמלות היצום, ומעתה יש לומר דכל דאית צה זיקה, אית צה דינא דנקנית צציהא מכה היזקה, ואף אי לית צה מלות יצום כלל, חלא דכיון דהויא ציהא פסולה לא פקעה היזקה לגמרי, ועטונה גט וחלילה, ויעוין צחי' הגרש"ש (סי' כא) וצשי"ר ר' שמואל (פד"א סקט"ז) ואכמ"ל].

זיקה לחליצה גרידא, וצכ"ג לא צעינן דתבא עולה למעשה יצום.

ולכאור' יש להוסיף צביאור הדברים, דיש לומר דהך דינא דכל שאין עולה

למעשה יצום אין עולה למעשה חליצה יסודו בדין מלוה דחליצה, דכל שאין ראוי למנות יצום ל"ש זה קיום מלות חליצה [וממילא לא מהניא החליצה אף להתירה, די"ל דכל דטעונה מלות חליצה מכא הא חיילא עליה זיקה בטעונה מתיר] אך בחילור"ע דלית בהן זיקת יצום, י"ל דלית בהו כלל מלות חליצה, וכל דין החליצה דידהו אינו אלא דין חליצה מתיר [דכשם דס"ד הכא גבי ערוה דאין אשת אח מאז בלא בניס נפערת בלא חליצה, והיינו דין חליצה מתיר בלא מלות חליצה וכדנת', ה"ג כן הוא חליצה דאמת בחילור"ע, דאף דלית בהו מלות יצום וכדביארו האחר' בפשוטו טעמא דבעלו לא קנו, דכיון דליכא דחיה פקעה עלם המלוה, וממילא לית בהו נמי מלות חליצה, מ"מ דין מתיר דחליצה אית בהו, אלא דבערוה דלא תפסי קידושין ילפי' מקרא דלקחת דלית בה זיקה כלל, ולהכי אינה טעונה אף דין מתיר דחליצה, ולידדו הראשונים דהיינו משום דזיקה כקידושין ואכמ"ל] ויש להאריך עוד בגדרי דין חליצה.

מלות יצום אף צביאה שניה, אך התוס' (ה ז) נקטו בפשיטות לא כן יעו"ש] ועוד תמכו למאי דמשמע לכאור' דאף למאי דס"ד דאחר הגירושין דהר איסור אשת אח מ"מ סלקא דעתין דטעונה חליצה, ואמאי לא יפגור הך איסור אשת אח מחליצה [ויתכן משום דהוי אשת אח דממילא]. ומצאריס דהא דס"ד דאכתי טעונה חליצה אינו מדין מלות חליצה, דמלות יצום וחליצה כבר נתקיימה צביאה ראשונה, אלא דס"ד דזיקה לא פקעה ע"י היצום ואכתי צעיא דין מתיר דחליצה, וכלפי דין מתיר דחליצה ליכא הפקעת ערוה וכדחזינן למ"ד יש זיקה דקידושין לא מפקעי זיקה [ועכ"פ להכך שיטות דהוי דאורייתא].

והנה האחר' (יעוין בצרכ"ש סי' א' וצקוב"ע סי' ה סק"ג וסקי"ד וסי' לה סק"ג) ביארו דתרי דיני כל שאין עולה ליצום אין עולה לחליצה איכא, האחד דכל שאין עולה לזיקת יצום אין עולה לזיקת חליצה [וכדפירש רש"י (ג, א, מד א)] והצ' כל שאין עולה למעשה יצום אין עולה למעשה חליצה, דכל שאין ביאתה פוערתה אין חליצתה פוערתה וזוהו דינא דמעוברת [וכדפירש"י התם (לו א)] והא דבחילור"ע מהני חליצה אף דאין עולין למעשה יצום ביארו האחר' דבחילור"ע ליכא כלל זיקה ליצום אלא

בשיטת רש"י בדין אשת אח בחילור"ע

רצ בחי"ל גרידא] לית בהו כרת דאשת אח [ושיטת המאירי (כ א) דחילור"ע פטורות מחליצה מדאורייתא ואעפ"כ לית בהו כרת דאשת אח ואכמ"ל].

האחר' דנו האם בחייבי לחוין ועשה איכא כרת דאשת אח, או דילמא כיון דעולות לחליצה [וכפשוטו היינו מריבויא דיצמתו וכדדרש"י (כ א) חליצא דרצ גידל אמר

מלות יצמין, דאין גדר האיסור בעלם ציעול המלוא, וכמו כן אין הגדר דגזרו חכמים איסור זיאה בעלמא מכה זה (כדנקט צשי' ר' שמואל סג) אלא גדר הדברים דמחמת איסור ציעול מלות יצמין חידשו חכמים איסור קרובות כעין איסור אחות זקוקה ואף למ"ד אין זיקה [וצגמ' (יה א) ס"ד דליכא איסור ציעול מלות יצמין אלא למ"ד יש זיקה] וכיון דמדרכנן הויא כעין אחות אשה, ה"נ מדרצנן איה זב איסור אשת אח [וכדחזינן (כז ז) דליכא נאסרה באחות זקוקתו למ"ד יש זיקה] ולהכי שייך זב דין נאסרה.

ויצוין צשי' ר' שמואל (לעיל שם ס"ק ט) דלידד לבאר שיטת רש"י באופ"א, דיש לומר דגדר איסור ציעול מלות יצמין היינו איסור על ציעול המלוא גרידא, ולא הוי כלל איסור זיאה, והא דס"ל לרש"י דשייך צזה נאסרה, כתב שם ד"ל דס"ל לרש"י דכל דלא מזי לייצם צפועל מכה זה קלשא זיקה [ולידד לבאר עפ"ז שיטת רש"י דגדר חליצה פסולה היינו כל היכא דלא מזי לייצם, ד"ל דמודה לתוס' דלא חשיבא חליצה פסולה אלא צמקום דקלשא זיקה, אלא דס"ל דכל היכא דלא מזי לייצם הא גופא גורם קלישות צזיקה יעו"ש, ויש לבאר דיסוד הדין זיקה הוא משום הא דמזי לכונסה ועומד לכונסה, וכל היכא דלא מזי לכונסה, נגרע הדין זיקה ויש להאריך].

ויצו"ש שכתב לבאר עפ"ז שיטת רש"י דבחילו"ע אם צעלו קנו אף לא קנו קנין גמור וצביא גט וחליצה, דכיון דנקלשה הזיקה לא קנה קנין גמור ואכתי צביא חליצה, ויל"ד.

והנה שיטת רש"י צס"פ כילד (כד א) דליכא דין נאסרה אף מכה איסורא דציעול מלות יצמין, וז"ל רש"י שם משום דאסור לצטל מלות יצמין ואי מייצם האי חדא דלמא מיית חידך קודם שייצם ותלח אחותה משום אחות אשה ונמלא מלות יצמין צעלה על ידינו מיצום ומחליצה הרי נאסרה משום כך וכיון שנאסרה שעה אחת א"נ חלך חד לחדא ואזלח האי השניה עומדת היא צאיסור אשת אח שלא נראית ליצום מתחלה כו' עכ"ל, ועמדו האחרו' (יעוין צשי' ר' שמואל פד"א ס"ק לג) דלכאורה מוכח דצצירא ליה לרש"י דליכא איסור אשת אח צחילו"ע, דהרי חזינן הכא דמכה איסור ציעול מלות יצמין איכא איסור אשת אח מדרצנן, וא"כ כ"ש צאיסור חילו"ע דליכא איסור אשת אח.

אך לכאורה צשיטת רש"י חזינן איפכא, דהרי שיטת רש"י (כ ז) דהא דחילו"ע צעלו לא קנו היינו רק לענין דלא סגי לה צגט וצביא נמי חליצה אף מ"מ קנאה, ופשעות שיטת הרמב"ם (פ"ו מיצום וחליצה ה"א) דהיא עצמה נפטרה לגמרי אף מן החליצה אלא דאין ציאתה פוערת לרתה, ודלא כש"ר דסצרי דצחילו"ע לא קני כלל ואף היא עצמה סגי לה צחליצה.

ובדעת רש"י והרמב"ם נחלקו האחרו' אי הא דקני לה היינו צתורת יצום או צתורת קידושין דעלמא, אף עכ"פ מוכח להדיא לכאורה דליכא אשת אח צחילו"ע.

והא דמבואר צרש"י (כד א) דמשום איסור ציעול מלות יצמין איכא דין נאסרה, ז"ל כדלידדו האחרו' לבאר צגדר איסורא דציעול